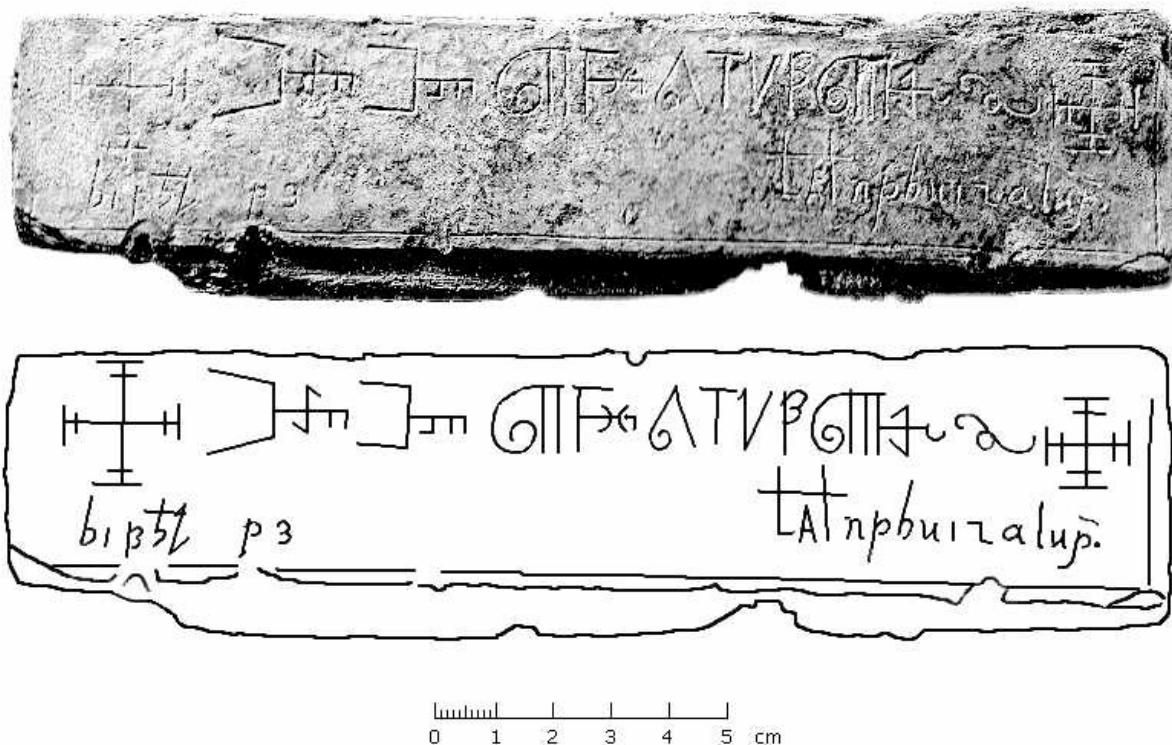

ŽEMUTINĖS PILIES LENTELĖS ĮRAŠAS

2003 m. birželio mėnesį Žemutinės pilies teritorijoje rasta švininė plokštelė su įrašu, datuojama XIV amžiumi:

Įrašą sudaro dvi eilutės. Pirmosios eilutės pradžioje ir pabaigoje yra kryžiaus pavidalo ženklai. Tikriausiai jie yra puošmenos, nelaikytinos rašmenimis.

Likęs pirmosios eilutės tekstas susideda iš dviejų dalių: pradžioje eina du simboliai, labai panašūs į senuosius lietuvių žymenis (asmeninius ženklus). Žr. Gudavičius, *Žymenys*, p. 99–105.

Likęs pirmosios eilutės tekstas galėtų būti netiksliai nukopijuotas įrašas graikų kalba uncialinėmis didžiosiomis raidėmis. Galima spėti, kad originalus graikiškas tekstas, skirtas graviruotojui kopijuoti, buvęs užrašytas graikų raštininko rašalu ir plunksna ant kokios nors rašomosios medžiagos skiautės. Neraštingas graviruotojas galėjo tekstą iškraipyti, nejučia jį stilizuodamas pagal lietuviškųjų žymenų formą. Galbūt originalus įrašas buvo net keletą kartų kopijuojamas, kaskart vis labiau iškraipant.

DLK Algirdo dvare be abejonės būta graikų raštininkų, kadangi žinomas graikiškas Algirdo laiškas Konstantinopolio patriarchui.

1370 m. laiške Algirdas savo titulą verčia βασιλεύς (*basileus*, karalius), t. y. jis laiko savo titulą lygiu Bizantijos imperatoriui. Laiško fragmentai: Ἀπὸ τὸν βασιλέα Λιτβῶν τὸν Ἄλγεροδον („Nuo lietuvių karaliaus Algirdo“), ὁ βασιλεὺς ὁ Ἄλγεροδος („karalius Algirdas“).

Konstantinopolio patriarcho dokumentai Algirdą tituluoja žemesniu titulu ῥήξ (*rex*, lotynų kalbos skolinys Bizantijos graikų kalboje; apytiksliai irgi „karalius“): τῶ πυρσολάτρῃ ῥηγὶ τῶν Λιτβῶν *Acta* I, 524 („ugnies garbintojui lietuvių karaliui“); ὁ

μέγας ῥήξ τῶν πυρσολατρῶν *Acta* II, 117; Pfitzner 53 („didysis ugnies garbintojų karalius“). Pats Algirdas titulą ῥήξ 1370 m. laiške vartoja tik kalbėdamas apie sau pavaldžius kunigaikščius: τὸν γυναικάδελφόν μου, τὸν ῥήγα Μιχαήλ („mano žmonos brolių kunigaikštį Mykolą“); τὸν γαμβρόν μου, τὸν ῥήγα τὸν Μπορίσην τοῦ Χαμηλοῦ Νοβογροαδίου („mano žentą, Žemutinio Naugardo kunigaikštį Borisą“).

Algirdo vardas jo paties 1370 m. laiške transkribuojamas tiesiogiai iš lietuvių kalbos: Ἄλγερδος (*Álgerdos*), be slaviškos formos *Olgiard* tarpininkavimo. Konstantinopolio patriarchato dokumentai, rašyti ne paties Algirdo raštininkų, jį vadina Urgeldu ir pan. (užfiksuota naudininko linksnio forma τῷ Οὐργέλδῳ *Acta* I, 524).

E. Gudavičiaus Lietuvos istorijos 129 p. galima pamatyti Algirdo antspaudo reprodukciją. Antspaude yra kiriliškas užrašas (Algirdo vardas rašomas *Olger*) ir raidės ABE. Jos gali reikšti Ἄλγερδος Βασιλεὺς Εὐγενέστατος (?): *Algirdas, kilniausiasis (?) karalius*.

Žemutinės pilies švininės lentelės pirmoje eilutėje, atmetus dekoratyvinius kryžius ir du žymenis, galima perskaityti užrašą ΑΛΓΗΡΔ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ (*Algirdo karaliaus*).

Iliustracija vaizduoja autentišką lentelės įrašą ir spėjimą graiko raštininko rašytą teksto originalą, kuris galėjo būti iškraipytas neraštingo graviruotojo.

(= Ἄλγερδ τοῦ βασιλέως)

Lingvistinės ypatybės: Algirdo vardo rašyba beveik atitinka rašybą 1370 m. laiške: Ἄλγερδ — Ἄλγερδος. Plokštelėje vartojama raidė η (XIV a. jau tariama *i*) net labiau atitinka lietuvišką tarimą. Be to, atrodo, kad Algirdo vardui suteikta nelinksniuojama forma (Ἄλγερδ τοῦ βασιλέως). Galbūt linksnio galūnė dingusi dėl santrumpos arba praleista graviruotojo. Tuomet tekstas būtų skaitomas Ἀλγήρδ[ου] τοῦ βασιλέως.

Antroji plokštelės įrašo eilutė lieka neaiški.

Mindaugas Strockis
mindaugas.strockis@flf.vu.lt

LITERATŪRA

Algirdo laiško graikiškasis originalas:

Acta patriarchatus Constantinopolitani, t. 1, ed. F. Miklosich et J. Müller, Vindobonae, 1860, p. 58–581

Dr. Herbert Krüger, *Ein Brief des Litauerfürsten Olgerd an den Patriarchen von Konstantinopel*. In: Mitteilungen der Littauischen literarischen Gesellschaft. Heidelberg, 1907, Bd. 5, Heft 29, p. 358–361 (VUB Senųjų spaudinių skyriuje nr. LR 12625)

Konstantinopolio patriarchato dokumentų citatos:

Pfützner, Josef, 1930: *Didysis Lietuvos Kunigaikštis Vytautas kaip politikas*. Klaipėda.

Algirdo laiško vertimas:

Ročka, Marcelinas. *Rinktiniai raštai*. Vilnius, 2002, p. 11–18

Viduramžių graikų rašto pavyzdžiai:

Greek Letters. From Tablets to Pixels. New Castle, Delaware, 1996

Algirdo antspaudas:

Gudavičius, Edvardas. *Lietuvos istorija nuo seniausių laikų iki 1569 metų*. Vilnius, 1999, p. 129

Žymenys:

Gudavičius, E. *Žymenys ir ženklai Lietuvoje XII–XX a.* Vilnius, 1980

Bizantijos titulai:

http://www.romanity.org/htm/fox.01.en.what_if_anything_is_a_byzantine.01.htm